

KLIC TRIGLAVA

- OB ANGLEŠKIH VOLITVAH
- VIETNAM - SOD BREZ DNA
- ZAKAJ USTAVNO SODIŠČE?
- BO POPOVIĆ NASLEDIL TITA?
- SPORAZUM MED VATIKANOM IN JUGOSLAVIJO

325

JUNIJ 1966

Gospod urednik! - Iz 323 številke vašega lista vidim, da grmenje zaradi dr. Kisovčevega članka še ni ponehalo. Vam spet pišem in prilagam izrezek iz "Nedeljskega dnevnika" (3. aprila 1966), ki dokazuje, kako je doma s tem južnim problemom. Ker seveda nimate prostora, naj zato članek grobo povzamem:

'Na Jesenicah pride večkrat do neredov, psovanj, preteпов. Tako je bilo pred tednom dni v gostilni pri Hermanu in v gostilni pri Čebularju. Naslednji dan je časnika še vedno videl krvave zidove, mize in stole. Natararica, ki je v stranišču našla nož, je tožila, da se boji biti zvečer v službi in da domačini ne prihajajo zvečer radi, ker se bojijo večnih razgrajanj in preteпов. Toda pred leti da je bilo še huje, saj so na veseljah nekateri izgubili svoja življenja. Krivi vsega tega so prišleci, priseljenci iz juga. Na Jesenicah, ki so potrebovale delavcev, so južnjaki trumoma iskali službe. Da, bolj službe kot dela. To se je pričelo nekako pred 15 leti. In Jesenice so za mnoge bile samo odskočna deska za Avstrijo, Nemčijo ali celo Ameriko, kajti včasih je bilo delo v železarni prevroče zanje... Prišlo jih je veliko, ostalo pa malo. A spet so prihajali novi in novi. Stanovanjske razmere pa so bile težke, saj je po šest ljudi spalo v eni sobi, v barakah. In če je kdo od njih prišel domov pijan, se je začel prepir itd. Južnjaki pa vprašujejo, zakaj da jih ljudje ne marajo. Saj da so tudi oni reveži, ker da jim nič ne ostane, doma da imajo družine in gostilna da je neredko edino zatočišče, kjer se izplakne žalost pa tudi razbuhti jeza. Nato je Jeseničan rebel: Mi nismo nič krivi, to so izpadi predvsem sezoncev, ki nam jemljejo živce. Pri nas se vedno kje stepejo, razbijajo, a če hoče kje kdo posredovati, je že šovinizem vmes. A v bistvu nimamo nič proti priseljencem, le drugačno vedenje zahteva mo od njih. Ne pa nasilje. Gre za moralne norme. Veliko jih je prišlo na Jesenice, ki so mislili, da se samo s silo rešujejo stvari. Pa ni res. Prevelike so razlike med našim in njihovim načinom življenja...

Danes je na Jesenicah zaposlenih 14.000 ljudi, od katerih je na pomlad okoli 3000 sezoncev z juga. Med njimi je precej nepismenih. Večina med njimi živi precej bedno, dasi so jim pred prihodom doma čarali lepše življenje. Stanujejo v barakah, ker jeseniška občina nima denarja za samska stanovanja. Tako jim ostane nekaka tolažba le v alkoholu. Sledijo pretepi, zasvetijo se noži.

Druga stvar je, da na Jesenicah zelo prevladujejo moški. Jih je najmanj 2500 več kot žensk. Če si domačini ne morejo ustvariti družin, kako si jih bodo priseljenci! In še stanovanj ni.

Domačini, Jeseničani, poredko zahajajo v gostilne, restavracije ali hotel. Raje se držijo doma, kjer je mir. Ni so radi priče preteпов, psovanjem, grožnjam. In tako so domačini rekli časnikarju:

- Tehnik: 'Z ženo zvečer ne upam v kavarno ali gostilno. Priseljenci nas terorizirajo. Mladina noče nobenih stikov z njimi.'

- Uradnica: 'Ker se drugače ne morejo izkazati, nas ponižujejo s silo.'

- Ravnatelj zavoda za zaposlitev: 'Večina se ni obnesla pri delu, toda sezonci bodo za gradbena dela edini izhod še mnoga leta. Vsi boljše poznajo svoje pravice kot pa svoje dolžnosti.'

- Prosvetni delavec: 'V eni od jeseniških šol je 12% srbohrvaško govorečih otrok. Tako je pouk v slovenščini precej otežkočen. Imeli smo primere, ko so starši z izzivanjem in silo hoteli opravičiti otrokovo neznanje. Priseljenci se niso znali vključiti v krajevne kulturne in športne organizacije. Ne kažejo zanimanja, dasi smo se domačini v začetku precej trudili.'

- Sekretar ZKS: 'Problemi bodo v celoti rešeni, ko bomo ljudem nudili spodobna stanovanja.'

In delavec z juga: 'Na Jesenicah se kar dobro počutim, samo moti me odnos nekaterih domačinov do nas, ki nismo pravi Jeseničani.'

"Jesenice naj le ostanejo Jugoslavija v malem," je zaključil časnika Janez Govc. "Samo odnosi med ljudmi bo do morali postati čistejši, kajti Jesenice niso Divji zahod, pač pa železarsko mesto s svojo tradicijo, ponosom..."

FERDINAND URBANČIČ

POD ČRTO:

- "Med diskusijskimi referati je bilo med drugim zanimivo poročilo o vprašanju nacionalnosti muslimanov v BiH, ki je nekateri njeni pripadniki ne tolmačijo zgolj konfesionalno, marveč tudi kot posebno nacionalnost. V tem primeru so začeli pisati besedo Musliman z veliko začetnico, vendar s tem vprašanje ni rešeno, ker so npr. muslimani, ki so se izrekli tudi za srbsko narodnost, nekateri pa so se dali vpisati kot Jugoslovani, čeprav je to dr-

zavljanstvo in ne nacionalnost." (Iz poročila o konferenci zveznega inštituta za družbena vprašanja v Beogradu 19. maja. - DELO 24. maja 1966.)

- Za eno avtomobilsko svečko je potrebna taka devizna dokumentacija, da papir požre vso maržo. V našem servisu v Kopru smo raje naložili tujega avtoturista na kombi, ga odpeljali v Trst kupit rezervne dele za njegov pokvarjeni avtomobil, ki jih on lahko prenese čez mejo, in mu nato popravili avto v Kopru. (DELO 27.3.)

LONDON, 4. JUNIJA 1966.

LETO XIX. ŠTEV. 325.

SLOVENCISMO VOLILI

"DEMOKRACIJA s svetovnonazorsko razcepljenostjo kot podlago političnim strankam ni mogoča", smo zapisali na koncu našega aprilskega uvodnika, ko smo komentirali marčne parlamentarne volitve v Avstriji (KT 323).

To nas je pobudilo, da smo se vprašali, kako bi bilo s Slovenci v emigraciji, odnosno s Slovenci v Veliki Britaniji. Prav gotovo je primerjava silno težka če že ne nemogoča, kajti Britanija ne pozna kontinentalne svetovnonazorske razcepljenosti, saj so katoličani poslanci tako v vladni kot opozicionalni stranki. Zelo grdo bi vas pogledal kak britanski katolik, če bi mu rekli, da naj bi kot katoličan pač volil nekega kandidata zato, ker da je katolik, pa četudi pripada drugi stranki. Naši starejši naročniki se bodo morda spomnili, kako smo v zgodnjih petdesetih letih poročali o liverpoolskem katoliškem nadškofu, ki je ostro zavrnil idejo irskih priseljencev, da je treba imeti Katoliško stranko.

Zadnje britanske volitve so se vršile 31. marca in naslednja številka našega lista je izšla dva dni pozneje, 2. aprila. Tej številki smo za Slovence v Britaniji priložili pismo z vprašalno polo, kjer smo se sklicevali na poročilo in komentar o volitvah v Avstriji, torej na vprašanja, ki v neki meri zadevajo tudi slovensko demokracijo. Svojo akcijo smo tedaj takole utemeljili:

"...Na žalost v domovini ni mogoče ugotoviti ali in v koliko so se spremenile politične navade, ki smo jim bili priče pred četrto stoletja. Možno pa je ugotoviti, koliko smo se v tem pogledu spremenili tisti Slovenci, ki živimo v svobodnem svetu. Čeprav tako dobljena slika ne more biti povsem točna, obenem pa bi se razlikovala v posameznih državah, nam vendar lahko nudi zanimiv vpogled v slovensko misel.

S tem v mislih se zato vljudno obračamo na Vas s prošnjo, da odgovorite na spodnja vprašanja, če ste britanski državljan. V kolikor niste, prosimo, izročite list kakemu Slovencu ali Slovenki, ki ima britansko državljanstvo. Ako pa ste mnenja, da nimate kaj odgovarjati, prosimo, vrnite spodnji list neizpolnjen v priloženi frankirani kuverti. V nobenem primeru ne podpisite formularja. Zaključek te male ankete bomo seveda objavili v Klicu Triglava."

To vprašalno polo smo poslali s Klicem Triglava in frankirano povratno kuverto 42 Slovincem v Angliji, kar bi odgovarjalo nekako 10% Slovencev, če vzamemo v poštev le trdne slovenske korenine, ki se svojega slovenstva doma nikoli niso sramovali. Večina teh vprašanih je naročena na Klic Triglava, nekaj pa ne. Anketne pole so bile poslane brez kakršnegakoli predsodka ali diskriminacije, kar bi tudi ne bilo mogoče, ker moremo naročnike Klica Triglava po njihovem političnem rodovniku šteti v vse tri slovenske predvojne svetovnonazorske tabore in ki za večino, kot smo sklepali, danes itak nič ne pomenijo, sicer vsaj nekateri sploh ne bi bili naročeni na Klic Triglava. Tudi ne bi anketa imela nobene smisla, če ne bi bila zamišljena ali izvedena nepristransko.

Prejeli smo 19 odgovorov, torej manj kot polovico, in celo od teh 3 niso vrnili vprašalnic ampak so frankirane ovojnice raje uporabili za - plačilo naročnine. 23 Slovencev se torej ni zdelo vredno ali potrebno, da bi nam vrnili vsaj adresirano frankirano ovojnico z neizpolnjenim obrazcem, za kar smo prosili.

Izid glasovanja je bil naslednji:

A Za Konservativno stranko so glasovali 4 Slovenci, za Laboristično je glasovalo 7 Slovencev, za Liberalno stranko nihče, 1 ni glasoval (dasi je imel volilno pravico), 4 glasovnice so bile vrnjene neizpolnjene, očitvidno, a ne nujno, ker vprašani niso bili britanski državljani.

B "Boljše polovice" vprašanih (in pri tem ni bilo važno, kateri narodnosti pripadajo) in v kolikor je to vprašanemu bilo poznano, so volile:

4 za laboriste - enako kot vprašani soprog; 2 za konservativce - enako kot vprašani soprog; 1 za konservativce - vprašani soprog ni glasoval za nikogar; 1 za konservativce - vprašani soprog za laboriste; 4 neizpolnjeno, očitvidno, a ne nujno, ker niso poročeni.

C Tretje vprašanje se je glasilo: "Če bi imeli volilno pravico odn. če ste jo imeli pri zadnjih parlamentarnih volitvah v predvojni Jugoslaviji, ste odnosno bi po vsej verjetnosti volili takole!"

Za Slovensko ljudsko stranko (odnosno Jugosl. radikalna zajednica) 4; za Združeno opozicijo 5; za nobenega 1; se ni izjavilo 6.

D Iz prvega in tretjega glasovanja je mogoče narediti primerjavo, ki nam pove to-le:

Od 7 Slovencev, ki so volili za laboriste, bi doma (predvidoma) volilo za Slovensko ljudsko stranko 2, za Združeno opozicijo 3, se nista izjavila 2.

Od 4 Slovencev, ki so volili za konservativce, bi doma (predvidoma) volil za Slovensko ljudsko stranko 1, za Združeno opozicijo 1, za nobenega 1, se ni izjavil 1.

Od 2 Slovencev, ki nista volila (eden je imel volilno pravico, a se je ni poslužil; drugi pa te pravice ni imel, a je kljub temu izpolnil tretji del obrazca) bi doma volila: za Slovensko ljudsko stranko 1, za Združeno opozicijo 1.

Težko je seveda karkoli dokončnega zaključiti na podlagi gornjih števil, če se ne poslužimo modernih raziskovalnih metod - pred in po anketi, na kar pa to pot nismo mogli misliti.

Vzporedno z gornjo anketo smo želeli priti do zaključka, kar zadeva samo vprašanje anketiranja naših ljudi na splošno. Že večkrat smo mislili na to, da bi vprašali svoje naročnike, kaj jih zanima v Klicu Triglava, česa pogrešajo in kaj bi žrtvovali iz vsebine. Toda vedno smo se bali, da anketa ne bi bila uspešna. Odmev na gornjo anketo kaže, da je bila naša bojazen upravičena, čeprav to pot vprašani ne bi imeli prav nikakega materialnega izdatka. Težko je reči, kaj je temu vzrok; navajajo se sledeče možnosti: prirojena slovenska bojazen, odkrito (dasi anonimno) povedati svoje mnenje; ali morda splošna odvrtnost glasovanja; ali lenoba in brezbržnost; ali prepričanje o nesmislu takega vpraševanja; ali kaj drugega? Radi bomo objavili pod pismi uredniku mnenja naročnikov.

Toda kolikor smo dobili odgovore, pa je - predvidevajoč, da se večje število ne bi dosti različno izjavilo, verjetnost slededeči zaključek:

- da je večina Slovencev, britanskih državljanov, volila za laburiste;
- da so v glavnem soprogi vprašanih volili enako, četudi en navedeni primer kaže, da je obstajala tudi različnost glasovanja, (kar smatramo kot dober znak za trdno osebno politično prepričanje);
- da je bilo vprašanje o glasovanju pred vojno (C) silno tvegano, kar priča sorazmerno visoko število neizpolnjenih rubrik. Težko je tudi reči, zaradi tega, če bi se izjavljeni (4 za SLS in 5 za ZO) dejansko pred vojno tako izjavili in če ni morda zdaj na njihovo glasovanje vplivalo zadnjih trideset let, v kolikor se vprašani dejansko res niso volili pred vojno. Tu bi, priznamo, bilo torej umestno dvojno vprašanje.

Pač pa je zanimiv podatek pod D, ki kaže, da ev. predvojna opredeljenost sploh v ničemer ni vplivala na volitev v tujini. To je povsem razumljivo, ker je nemogoče primerjati predvojne politične razmere doma z razmerami v Britaniji leta 1966. Tako ni čudno, da sta nekdanji "klerikalec" in "liberalec" tu složno volila za laburista ali za konservativca, kar torej pomeni, da sta na volitve gledala izključno skozi politična očala, kar se zdi edino pravilno.

Zanimivo je še, da nihče ni volil za Liberalno stranko. Toda to ne pomeni, da bi koga britanski liberali spominjali na kranjske liberalce. Prej bi rekli, da se jim je zdel večji prodor liberalov vsaj dvomljiv in da so zato na volitve vplivale bolj krajevne razmere, zlasti še, če je vprašani živel v tkzv. "marginalnih" volilnih okrajih, kjer je včasih le nekaj sto ali celo manj "plavajočih", to je nestalnih glasov moglo odločiti v eno ali drugo smer.

Ko se pred zaključkom zahvalimo vsem, ki so sodelovali pri anketi, pa bi radi omenili še pismo, ki je bilo priloženo eni od glasovnic in v kateri je pisec omenil, da je doma volil za Slovensko ljudsko stranko:

"Dragi g. urednik!

Vračam formular izpolnjen le deloma. Nisem namreč angleški državljan. Toda če bi bil, bi volil 'Labour'.

Predvojne volitve so šle takorekoč v pozabo. Vendar se spominjam tistih razmer nekako s pomilovanjem. Obsojam 'sheep mentality', a mislim, da je dobro vodstvo tudi v demokraciji potrebno."

INTERESI IN NAČELA

NAŠ PRVI UVODNIK meseca maja - "Politiki ali dogmatiki" - je v glavnem naletel na dober odmev, v kolikor moremo doslej soditi. Čuli pa smo kritiko, ki morda prej izvira iz nespornosti: da namreč političnih načel ni mogoče žrtvovati za račun političnih interesov.

Tega nismo nikdar trdili.

V našem emigrantsko-južnoslovanskem primeru postavljamo pod načeli dostojanstvo človeka in narodovo svobodo, pod političnimi interesi pa čim širšo narodovo samoupravo, demokratični politični red in vzajemno sodelovanje južnoslovanskih narodov, kar nam torej narekuje politično borbo proti komunistični diktaturi v Jugoslaviji. Na tej osnovi lahko dobimo gotove zaveznike v emigraciji, ne da bi morali žrtvovati svoja načela, ki so končno tudi njihova načela. Samo to mora biti danes primarno za demokratično politično emigracijo iz Jugoslavije, ne pa pod katero komando je kdo kdaj služil ali na kateri prapor je kdo v čisto drugih okoliščinah, često v rani mladosti in v dobri veri prisegal. Meni da je dovolj jasno, da ne more biti zavezništva s skrajno desnico in skrajno levico, ker so si naši in njihovi interesi diametralno nasprotni.

UREDNIŠTVO

AMERIKANCI V VIETNAMU

Od našega sodelavca

Obe zvezi bivših slovenskih protikomunističnih borcev sta poslali priložnostni pismi ameriškim oblastem, kjer odobravata ameriško politiko v Vietnamu.

V tej zvezi utegne zanimati mnenje bivšega glavnega ravnatelja Kr. inštituta za mednarodne zadeve v Londonu Christopherja Woodhousea, kot ga je objavil ugledni londonski nedeljniki 'Observer' 15. maja. Avtor se je med vojno nahajal tudi pri grških gverilcih. - V naslednjem objavljamo povzetek tega članka:

Za zmago v Vietnamu ni nobenega izgleda. Čeprav je res, da je Amerikancem samo do tega, da spravijo zadevo vojaško na mrtvo točko in nato dosežejo političen sporazum, to ni dovolj. En razlog je, da bi tak sporazum povzročil več problemov, kot pa bi jih rešil. Drugi razlog pa je, da ni mogoče spraviti vojne na mrtvo točko z dosedanjimi merami.

Pretekle izkušnje v Grčiji, Malaji, Koreji in francoski Indokini kažejo, da je možno zmagati samo, ako so izpolnjeni trije pogoji: 1) da ljudstvo na ogroženem ozemlju brez pridržka podpira odločnost svoje vlade, da se ne podredi (kot v Grčiji); 2) da ima zavezniška sila, ki ju podpira, neomejeno svobodo vojaških operacij na vsem ozemlju v vprašanju (kot v Malaji); in 3) da sovražne sile nimajo v zaledju odprte meje, preko katere bi se lahko ljudje in material svobodno premikali (komunistični upor v Grčiji je bil zatrt šele, ko je Tito po svojem sporu s Stalinom zaprl grško-jugoslovansko mejo). Niti eden od teh pogojev ni izpolnjen v Vietnamu.

Kar se prvega pogoja tiče, ne morejo Amerikanci storiti prav ničesar. Ustvariti voljo za odpor med ljudmi v Južnem Vietnamu je naloga, ki bi jo lahko izvedla samo vietnamska vlada, toda ni nobenega izgleda, da bo do tega prišlo. Amerikanci tudi ne morejo izpolniti tretjega pogoja, vkolikor ne izpolnijo drugega - t. j. okupacijo Severnega Vietnama do kitajske meje. Okupacija pa bi bila v nasprotju s cilji, ki jih je objavila ameriška vlada. Tak korak bi v najboljšem slučaju uničil vsak up na pogajanja in sporazum, v najslabšem - in tudi bolj verjetnem slučaju pa bi privedel do vojne s komunistično Kitajsko.

Tudi če bi se Amerikancem posrečilo doseči sporazum na podlagi pogajanj, je gotovo, da bi tak sporazum predvideval razdelitev Vietnama, kot je bilo že določeno l. 1954. Ta razdelitev bi bila bodisi začasna bodisi trajna. Ako bi bila samo začasna, bi postal Vietnam nedvomno komunističen po združitvi. Ako pa bi bila trajna, bi lahko tako razdelitev zagotovili samo s trajno vojaško okupacijo južnega dela, kar pa bi tako ameriško kot mednarodno javno mnenje obsodilo kot kolonializem.

Izgleda torej, da ni praktično nobene alternative komunističnemu prevzemu oblasti v Južnem Vietnamu. Ta prevzem bi močno prizadel na stotine tisočev Vietnamcev, ki se danes zanašajo na Amerikance. Predstavljal pa bi tudi brezprimerno ponižanje Amerikancev. Toda alternativni temu sta bodisi neskončna podpora Južnemu Vietnamu v sedanjem obsegu ali pa razširitev vojne, ki bi dosegla svoj vrhunec v dosti večjem spopadu ako ne celo v tretji svetovni vojni. Upravičeno se lahko vprašamo, ali je cena miru tako visoka, da je boljše sprejeti te alternative?

Vprašanje je tudi, kaj je osnovni interes Združenih držav in zahoda kot celote? Osnovni interes je zaustaviti ekspanzijo kitajskega komunističnega imperializma. In kako naj to dosežemo? Edini primer, ki nam ga nudi preteklost, je zaustavitev sovjetskega imperializma v jugovzhodni Evropi, kar pa ni dosegel NATO - razen kot činitelj v ozadju - ampak Titovo dezerterstvo. In ako je jugoslovanski primer vreden upoštevanja - a drugega primera ni - potem lahko samo zaključimo, da bi bil združeni, nacionalistični, komunistični Vietnam najboljša prepreka kitajski ekspanzivnosti.

Ali je prepozno, da bi poskusili s tako politiko? Težave so velike. Svoje čase je izgledalo, da bo Ho Chi Minh postal drugi Tito, toda mož je že prileten in posvetiti bi se morali njegovemu nasledniku, ki pa še ni poznan. Upravičeno pa lahko upamo, da ne bo noben vietnamski voditelj, pa naj bo komunističen ali drugačen, hotel biti kitajski podložnik. V tem pogledu je titoizem nedvomno tudi v krvi vietnamskih komunistov.

Seveda, nobena ameriška vlada ne bi mogla enostavno objaviti, da ji je cilj predaja Južnega Vietnama komunistom. Toda nedvomno bi lahko priznala gotova neizpodbitna dejstva in resnične ameriške interese. Obstojata namreč velika razlika med sprovanjem neke določene politike, katere cilj je zgrešen, in sprovanjem iste politike, katere cilj je bolj realističen.

USTAVNO SODIŠČE

Od pravnega dopisnika

GODRNJANJE slovenskih upokojencev je po zapleteni poti razgalilo nesposobnost ustavnega sodišča Jugoslavije, ki se je dve leti držalo v senci, ne da bi se kaj prida odrezalo. Celo v jugoslovanskih časopisih si bral komaj prikrite tožbe, da se sodišče v važnih zadevah izogiblje odločitvam in jih odriva na tuja ramena. Zamisel ustavnega sodišča, katero so uzakonili z ustavo leta 1963, je bila za komunistično državo neverjetna novotarija, kajti v socialističnih deželah je po grdem Stalinovem zgledu ustava še zmeraj le obširna zbirka dokaj lepih načel, ki ostanejo vedno le na papirju. Toda kdor je sodil, da se je Jugoslavija z ustavnim sodiščem dokončno prelevila v spodobno državo, ki spoštuje zakone in ustavo na zapadni način, se je motil. In kdor je po uradni ustanovitvi sodišča februarja 1964 pričakoval pravnega groma in zakonskega treska, se je grdo razočaral. V teh dveh letih je sodišče delovalo pohlevno in ni razveljavilo niti enega zveznega ali republiškega zakona, kot mu ustava daje pravico, niti ni izreklo daljnosežnih tolmačenj ustave, kot bi pričakoval kak Amerikanec.

Že v prvem letu obstoja so predložili sodišču več kot 1500 zadev, med razsodbami pa bi zaman iskali takih, ki bi stresle jugoslovansko birokracijo iz samozaverovanosti in ki bi v važnih primerih utrdile zakonitost, pa čeprav je ta socialistična.

Še najbolj prevratna je bila odločitev v prid Ruške tovarne dušika, ki se je pritožila proti odloku zveznega sekretariata za industrijo o omejitvah električnega toka. Sodišče je 5. decembra 1964 odločilo, da sekretariat ni imel za odločno o omejevanju toka pooblastil, ki bi jih moral dobiti od zvezne skupščine. Tovarna v Rušah je kasneje dobila odškodnino. Sodišče je tudi razsojalo o pravicah komun, da obdavčijo pridobivanje peska in gramoza iz rečnih korit, o pobiranju smeti na Reki in podobnih zadevah - torej v glavnem o pritožbah podjetij čez odločbe občinskih organov, pri čemer je pokazalo kar občudovanja vredno nepristranost. Treba pa si je zapomniti, da v jugoslovanskem pravnem sistemu - kot sploh v sistemih, postavljenih na rimskem in napoleonskem pravu - odločitve sodišč nimajo tiste usmerjevalne moči, kot jo imajo v angleškem. Na sestanku ob dveletnici sodišča so se pritoževali, da bi moralo sodišče razpravljati o vsakem posameznem primeru posebej, ker ne more z odločitvijo v enem tipičnem primeru postaviti načel, po katerih bi delovala nižja sodišča.

Sodišča tudi ne tolmačijo zakonov. Obvezne razlage in odloke o izvrševanju zakonov izdajajo ministrstva, ki so zakone pripravila. Tako birokracija sama sebi določa pravila in tudi odloča, kako se je teh pravil treba držati. Predvsem pa predsednik ustavnega sodišča Blažo Jovanović, 59-letni brkati Črnogorec in predvojni sodni pripravnik, ni niti senca kakega Johna Marshalla, ki je pred 160 leti v klenem jeziku koval osnove ustavnega prava ZDA. Najvišja Jovanovičeva kvalifikacija je članstvo v izvršnem komiteju CK Zveze komunistov Jugoslavije, kamor je prišel kot črnogorski komunistični vodja leta 1954. Pred vojno je njegovo sodno kariero prekinilo politično delo, med vojno se je postavil kot partizanski voditelj, po vojni pa kot vodja Črne gore v dobi "administrativnega upravljanja", ko so komunisti delovali na povelja od zgoraj in so vneto gradili to-

varne, ki vse odtlej delajo z veliko izgubo. Ko so okrog leta 1962. začele pihati nove sape, so tudi Jovanovića odnesle v Beograd, da se je umaknil manj okornim in umazanim voditeljem v Črni gori. Spraševali so se, ali bo mož ostal v pokoju. Končno so ga postavili v ustavno sodišče, tako da bo zaključil kariero, kjer jo je začel.

PRIZADETI UPOKOJENCI

Postaja že tradicija, da v Jugoslaviji najprej v složnem dogovoru in enoglasno sprejmejo zakon, katerega potem začno kritizirati, ko je še topel. Tako se je zgodilo tudi z lanskim pokojninskim zakonom, po katerem morajo za polno pokojnino delati moški 40 in ženske 35 let, medtem ko je po starem zakonu iz leta 1957 bila delovna doba pet let krajša. Tisti, ki je imel polno pokojnino po starem zakonu, bi dobival manj kot upokojenec s polnimi leti po novem zakonu. Najhujše pa je bilo to, da je razlaga zakona, kot jo je izdal sekretariat za delo, preprečevala, da bi si stari upokojenec z nekaj ur dela na dan povišal dohodka ali pa da bi si prislužil več pokojnine. Zakonski predpisi so seveda veliko bolj zapleteni in to je le bistvo, zaradi katerega se je ustavno sodišče Slovenije pritožilo na ustavno sodišče Jugoslavije, češ da je zakon protiustaven.

Na javni razpravi je pritožbo razlagal predsednik slovenskega ustavnega sodišča Vladimir Krivic. Začel je s hvalo, češ da temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju na splošno uveljavlja ustavna načela z izjemo nekaterih določb, ki da so prizadele pravni in socialni čut na širih ljudeh. Pričakoval bi, da bo po tem uvodu Krivic razlagal krive člene in jih na drobno razcefral, kot bi zaslužili. Toda zadovoljil se je z izjavo, da je to hud primer nesoglasja s temeljnimi načeli ustave, nakar se je skliceval na 'Borbo', Kardelja in sklepe skupščine, ki so vsi poudarjali, da pokojnina ni več milodar ampak z delom pridobljena pravica, za katero delavec sam prispeva s svojim delom. Na družbeni lastnini temelječe delo in neodtujljiva pravica do rezultatov tega dela sta najpomembnejša temelja naše družbene ureditve, je rekel Krivic. Sodišču pa ni povedal, kako naj bi ti temelji bili izpodkopani.

Zakon je zagovarjal pomočnik zveznega sekretarja za delo Jovan Popović. Medtem ko je Krivic v okorni slovenski srbščini letal med načelnimi in idejnimi oblaki, je Popović v mnogo bolj gladkem jeziku brodil po prahu na tleh. Trdil je, da so po novem zakonu novi in stari upokojenci povsem enakopravni. Zatrjeval je, da "je bilo ugotovljeno, da omenjene odločbe zakona niso v nasprotju z ustavo", ne da bi navedel dokaze in ne da bi ga visoko sodišče zavrnilo, da bo prav o tem soglasju ali nesoglasju z ustavo sodišče samo sodilo. Stvarnih pomslekov Krivic ni navedel in Popović jih ni pobijal. Razprava je potekala po tistem geslu, da vsak berač svojo malho hvali.

Šele sodnik slovenskega ustavnega sodišča je po običajnem mlatenju prazne slame vendarle prišel k stvari. Najprej je govoril o "sakrosanktni kategoriji" socialistične družbe, ki da je delo. Citiral je ustavo, ki pravi, da so na podlagi dela pridobljene pravice neodtujljive. Poudaril je, da je pri pokojnini bistveno uživanje in da so stari upokojenci prikrajšani pri tem uživanju. Tisti, ki jim manjka do nove polne pokojninske dobe, se težko znova aktivirajo, ker službe pač ne čakajo nanje; če pa se upokojenci zaposle z manj od polovice predpisane delovnega časa, ne dobe nikakršnih večjih pravic, pač pa za ta čas izgube uživanje pokojnine. *

ŠEST, ALI MANJ, ALI VEČ?

NAZIRANJE o pomenu in nalogah političnih strank v izgnanstvu je v mnogih primerih nejasno, celo zmotno. Bodi predvsem ugotovljeno, da tu nimamo opravka s strankami, ki bi imele stik s celotnim narodom. V izgnanstvo so sicer odšla tudi strankina vodstva v več ali manj takšni sestavi, da o njih lahko trdimo, da predstavljajo kontinuiteto strank, kakršne so bile v času odhoda. Toda v času eksodusa je prenehal stik z narodom, ki je v glavnem ostal doma in mu je slej ko prej zabranjeno, da se politično udejstvuje po demokratičnih načelih. Naloga političnih strank v izgnanstvu je torej omejena na varovanje politične kontinuitete in na pripravo za primer, da se bo kdaj odprl živ stik s celotnim narodom. Te politične stranke torej ne predstavljajo aktivnih političnih faktorjev. Ti faktorji pa bodo dobili svoj pomen v času, ko bodo odstranjene ovire, ki zatirajo svobodno izmenjavo misli. Torej: kontinuiteta strankinega vodstva in priprava na veliki čas.

Edina realna in logična aspiracija političnih strank v izgnanstvu je torej ta, da se pripravljajo - ne na prevzem oblasti - ampak na predajo poslov legitimno, ob sodelovanju celotnega naroda izvoljenim predstavništvom.

Na podlagi prednjih ugotovitev smo torej proti utopiji "belih konjev", in smo za svobodno opredelitev naroda.

Politični vakuum je nastal v domovini v trenutku, ko so prevzeli oblast okupatorji. Že takrat so se morale politične stranke umakniti v podzemlje, da so po nujni potrebi ostale nevidne tuji avtoriteti. Tik pred invazijo je bil v Ljubljani posvet vseh činiteljev javnega delovanja. Tekom posvetovanja je bilo stavljeno vprašanje, če so vabili tudi komuniste. Takoj se je oglasil neki bivši ban: če hočete, lahko pokličemo Kidriča, ki čaka nekje za voglom. Komunisti so z invazijo takratnih sovjetskih "zaveznikov" dočakali svoj dan in so takoj pričeli z notranjo revolucijo, s katero so, recite kar hočete, pomagali okupatorju uničevati državni red. Za revolucijo so potrebovali gesla, s katerimi so pridobivali ko-

---

* Lahko si predstavljam, da je ustavno sodišče po tej razpravi zazdehalo in spravilo papirje na vrhno polico. Namesto da bi sodilo in razsodilo, se je izognilo odločitvi na dokaj klavern način. Po daljšem molku je izjavilo, da bo predložilo celotni predmet zvezni skupščini, ki ga bo upoštevala, če bo sprejemala dodatne sklepe.

Marca letos je sodišče res poslalo pismo skupščini in ji priporočilo, naj pretrese vse pritožbe čez pokojninski zakon. Aprila je skupščina sprejemala dopolnila k zakonu. Odpravila je tisto uredbo, da začasno zaposleni izgube pravico do pokojnine, tudi če delajo le nekaj ur na dan. Drugi sporni predpisi pa so ostali, čeprav so se nekateri poslanci usajali, da temeljni zakon ne bi smel določati podrobnosti. Slovensko ustavno sodišče premišlja, da bi se spet pritožilo na ustavno sodišče Jugoslavije. Prav tako se na pritožbo pripravlja hrvaška Zveza borcev, ki nasprotuje drugim določbam. Morda se bo Jovanović s svojim sodiščem končno le moral odločiti tako ali drugače.

ristna budala. Glavno geslo je bilo, da so vsega krive politične stranke; z njim so cepili dotlej strnjene narodne vrste in si prizadevali izolirati vsakogar, ki bi jim utegnil biti na potu do temnih ciljev. Treba je bilo samo ošvigniti žrtev z odijem pripadnika njim nasprotne stranke, pa so ga koristna budala zapustila brez ozira na prejšnje prijateljske odnošaje, celo brez ozira na sorodstvene vezi. V teku oddvojevanja so pa komunisti že odkrili novo geslo: "Narodi Jugoslavije, osvobodite se!" Geslo o "narodih Jugoslavije" ni bilo sprejeto samo od koristnih budal, temveč je prešlo v politično izrazoslovje.

Na neki mednarodni konferenci je ugleden član naše emigracije razlagal, da imamo v Jugoslaviji šest slovanskih narodnosti. Cilj njegove razprave je bil, da svoji skupini (eni izmed šestih) pridobi priznanje mednarodnega odbora, da se izloči iz že obstoječe jugoslovanske skupine kot samostojna in neodvisna narodna edinica in kot takšna včlani v dotični mednarodni organizaciji. Bodi povedano, da se je mednarodni odbor odločil za priporočilo, da naj se zadeva uredi v okviru obstoječe jugoslovanske skupine. Mednarodne organizacije se pač sestavljajo po načelu državne pripadnosti.

S tem prihajam do naslovnega vprašanja. Koliko slovanskih narodnosti nas je v Jugoslaviji? Ali šest, ali manj, ali več? Če se bo odgovor ravnal po nepoučeni čustvenosti ali samoljubni borbenosti, potem se bo število večalo. Teoretično se nam po takšni miselnosti lahko pridružijo narodnosti Vesele gore, Velike Poljane, Sinjega vrha in druge, če le najdejo zgovornega predlagatelja. Toda pri takšnem početju bomo zgrešili poslanstvo politične emigracije, ki je v tem, da se pripravlja, prav zares pripravlja na dosego politične zrelosti za čas, ki k sreči ob takšni zmedenosti še ni prišel. Namesto z žongliranjem s komunističnim geslom o "narodih Jugoslavije" bi bila resnična potreba za dialoge, kakšna naj bo zares prava demokratična Jugoslavija. Ob vpitju o številu narodov smo kar pozabili na razveseljiv poskus s stanstedskim sporazumom. Če drugega ne, nam je ta poskus naznačil pravilno pot, po kateri mora hoditi politična emigracija. Ko bo sporazumevanje objemalo vedno širše kroge, bomo tudi lažje spregledali rafiniranost komunističnega gesla o "narodih Jugoslavije", ki jim je služilo in služi za razdvajanje političnega edinstva. Ne glede na pravo število narodov v državnem narodu Jugoslavije bosta sporazumevanje in končni sporazum ustvarila podlago za zdravo demokratično politično življenje v Jugoslaviji.

Zaključek članka z 11. strani:

goče imenovati srbohrvaščino. Izobraženci mu pripisujejo namen, da bi uvedel jugoslovanščino.

Ranković ima to prirojeno prednost, ker govori manj kot Kardelj in je zato manj tečen in zine manj neumnosti. Toda ljudje so celo tako nedosledni, da se boje, da se bo Kardelj spet obrnil proti Moskvi, če pride na vrhovno oblast, medtem ko bi Ranković nadaljeval s sedanjo nevezano politiko. Nedoslednost je v tem, da je Kardelj znan po svojih obiskih in stikih s skandinavskimi in drugimi zapadnimi socialisti, medtem ko se je Ranković zelo malo mudil na zapadu. Morda je le iz strahu pred obema, da se je pojavila govorica, da bo Koča Popović, ki se zdaj drži v ozadju, končno postal predsednik republike. A kdo bo sekretar partije?

Titovi prestolonasledniki

Od domovinskega sodelavca

NE POMAGAJO ne uroki ne praznovanje rojstnega dne kot dneva mladosti. Tito se stara kot vsi smrtniki. Štiriinšedemdesetletnico so praznovali nekoliko skromneje kot po navadi in objavili so manj petolizniških čestitk. Tito je skoraj ponižno pripomnil, da bo delal, dokler bo pri moči. Precej razširjeno pa je mnenje, da je njegova prava moč že pošla. Tita nihče več ne posluša, govore ljudje že štiri leta od znanega govora v Splitu 6. maja 1962, ko je Tito jezno udaril po malih in velikih partijskih mogotcih, ki skrbe le za lastno udobje. Takrat so ljudje pričakovali, da se bo podrlo nekaj stolčkov. Toda stolčki so se tresli, odletel pa ni nihče. Po ljudskem mnenju je partijski aparat premagal Tita, ki ostarel ni našel dovolj moči, da bi prerešetal partijo od vrha do tal, kot bi bilo potrebno, če naj bi izločil koristolovce in nasilne oblastnike. Nekaj podobnega se je zgodilo na 3. plenumu CK Zveze komunistov 25. marca letos. Tito se je spet razvnel in je terjal konkretno razpravo o tistih, ki nasprotujejo reformi, tovariši v centralnem komiteju pa so z malimi izjemami spet mleli le prazno slamo.

Ker se torej Tito vidno stara, je vprašanje njegovega naslednika zelo pereče. Čeprav postavljajo v Socialistični zvezi komisije, ki naj pretresajo, kdo bo koga nadomestil v uradnih dolžnostih, take komisije za predsednika republike in nad vse važnega generalnega sekretarja partije še niso imenovali. Ni dvoma, da se bo dramatični boj odigral za zaprtimi vrati. Prav tako ni dvoma, da Tito nima nedvoumnega prestolonaslednika. Od voditeljev, ki prihajajo v poštev, je 56-letni Edvard Kardelj v Sloveniji najmanj priljubljen. Zadeva je čudna, če pomislimo, da je nekaj mesecev starejši Aleksandar Ranković manj osovražen in se celo nekomunističnim ljudem zdi boljši od Kardelja. Ob bivšem krojaču Rankoviću, ustanovitelju in organizatorju OZNE, ki ima precej ljudi na vesti, in ki s hladnimi ribjimi očmi meri svoje tovariše in skrbi za disciplino v partiji, te mora spreleteti srh. Mož je od vseh Jugoslovanov najbolj podoben Beriji.

Kardelju take zloglasne preteklosti ni mogoče očitati, ker je umazano delo v Sloveniji opravljal Kidrič s svojimi pomagači, ki se pač ne potegujejo za najvišje mesto v državi. S tem pa seveda ni rečeno, da Kardelj nima krvavih rok. Zakaj naj bi bili v Sloveniji bolj proti Slovencu Kardelju kot proti Srbu Rankoviću? Delno je temu krivo, ker smatrajo, da se je Kardelj udingjal "Beogradu" in celo pravijo, da mora Slovenija poskusiti vse najbolj neumne reforme, ker Kardelj osebno pritisne na Ljubljano, medtem ko se mu druge republike že kako izmažejo. Res je, da je Kardelj v ljudski zavesti tesno povezan s celo vrsto reform in ukrepov, ki so pomenili zaletavanje z ene strani na drugo. Kmetijske zadruge gor, kmetijske zadruge dol; okraji gor, okraji dol; komune sem, komune tja; centralizacija - decentralizacija - integracija; nagrajevanje po učinku in po delu - vse to je Kardelj dolgočasno in dolgovezno in dogmatično neštetokrat razlagal s pedantskim glasom kratkovidnega sitnega šolnika, ki butastim otrokom razlaga matematiko, katere sam ne razume. Očitajo mu, da je celo v Sloveniji govoril po srbskohrvatsko, če je tisto hrapavo okorno spakedrano govornico mo-

Zaključek članka na 10. strani

KULTURA IN OMIKA

VOLJA DOBRA - MESO SLABO

Letni zbor Društva novinarjev Slovenije je imel na sporedu zelo "pereč" problem. Problem, ki zadeva sam smisel novinarskega dela; svobodo izraževanja. Izraza samega sicer niso omenili, vendar je bilo jasno, da je bila svoboda izraževanja ta, za katero so se zavzemali v debati. Novinarji namreč žele doseči "višjo raven svojega dela" in napraviti "korak naprej". Nočejo biti več "transmisija" državnih in političnih organov, kot so se izražali, ter jim je nerodno, da novinarstvo v Sloveniji odseva "hibe političnega življenja" v domovini nasploh. Mnenja so različna, je zatrjeval nek govornik, in če se kdo boji, da v časnik pride nekaj, kar ni povsem v skladu z "naprednimi stremljenji", potem naj ne skuša preprečiti objave takega mnenja "po telefonu ali kako drugače". S takšnimi stališči se je treba "spoprijeti" tam, kjer so bila izrečena. Zmagala bo le prepričljivost argumenta.

Novinarji naj bi tudi bolj vztrajno zahtevali od "političnih delavcev" odgovore o problemih časa. Novinarji naj "dosledno" informirajo javnost o dogodkih, "o katerih ljudje mnogo govore, tisk in RTV pa molčita". Javno sti je treba povedati resnico "o vseh dogodkih".

Zdaj napeto čakam, kdaj bodo časopisi doma dali ljudem odgovor na vprašanje, zakaj je Galeb najdražja ptica v Jugoslaviji, in zakaj ima proletarec Tito več vil kot sta jih imela kralj Aleksander in knez Pavle skupaj.

OBJEKTIVNI DEDIJER

Pred kratkim sem poročal, da nova pravila Društva slovenskih pisateljev (KT 321) dovoljujejo članstvo pisateljem, ki ne pišejo v slovenščini, a žive in delajo na območju Slovenije. Slovenski center PEN je šel korak dalje in je v Ljubljani živečega avtorja Titove biografije Vladimira Dedijskega izbral za člana odbora (KT 324).

Dedijer postaja v Jugoslaviji spet zanimiv. DELO je priobčilo dolg razgovor z njim o njegovi najnovejši knjigi "Sarajevo 1914", v kateri obravnava odgovornost za prvo svetovno vojno. Knjiga bo izšla istočasno v srbohrvaščini v Beogradu in Sarajevu in v slovenskem prevodu v Ljubljani. Za prevod se zanimajo tudi založbe v Parizu, Londonu, New Yorku in na Dunaju. V intervjuju je Dedijer tudi povedal, da pripravlja "primerjalno zgodovino narodnoosvobodilnega boja v širšem evropskem okviru". "To je moje življensko delo, ki mi ga narekuje etika, da se oddolžim padlim tovarišem. Morda sicer sedanja generacija v celoti s tem, kar bom napisal, ne bo za dovoljna, prepričan pa sem, da bo to razumela prihodnja generacija, ki bo iskala predvsem objektivnost," je pripomnil Dedijer.

RADIO-TV: Poročilo o upravno-gospodarskem poslo-

vanju ljubljanskega radia in televizije za leto 1965 je žalosten dokument. V jeku gospodarske reforme je republika znižala dotacije, tako da je moral zavod RTV Ljubljana, da bi kril izdatke, lani dvakrat zvišati naročnino: v aprilu in v decembru. Posledica je bila, da je število radijskih naročnikov v oktobru in decembru šlo dol namesto gor, kar jasno kaže, kako težko ljudje doma plačujejo vedno višje tarife. Republiška dotacija, ki je znašala leta 1964 327 milijonov dinarjev, je znašala lani 179 milijonov - 45% manj. Kot kaže je Zavod RTV Ljubljane predvideval za lansko leto dotacije iz zveznih, republiških in občinskih virov v znesku 465 milijonov dinarjev, dobil pa jih je 229 milijonov (vse številke v starih dinarjih). V strukturi dohodkov zavoda predstavljajo dotacije kakih 5%, naročnina za radio in televizijo pa 45.5% oziroma 33.5%. Približno 16% pride iz drugih virov.

BIKA ZA ROGE

V intervjuju, ki ga je dal za zagrebški VJESNIK, je Josip Vidmar izjavil, da je šovinizem pri Slovencih težko definirati. Šovinizem je vedno agresiven in ekspanziven, Slovenci pa to niso. Brez ozira na to, če je to zaslu ga ali zgolj usoda Slovencev, je slovenski nacionalizem defenziven, je rekel Vidmar.

To Vidmarjevo izjavo je nekdo razumel tako, kot da Vidmar trdi, da so drugi narodi v Jugoslaviji šovini, in mu je dal v svojem odgovoru tale vpogled v dejavnost novega razreda v Sloveniji: "Birokratska buržoazija SR Slovenije predstavlja danes v Jugoslaviji najeklatantnejši primer brezobzirne ekspanzivnosti, agresivnosti in šovinizma morda celo na svetu, ne samo v Jugoslaviji... V tem ko deloma rop, deloma podkupa svoj lastni proletariat, s čimer si zagotavlja navidezen razredni mir v hiši, se loteva birokratska buržoazija Slovenije kolonialnega ropanja drugih republik s tem, da deloma rop tam kajšnje birokratsko buržoazijo... ob zaščiti nerazumnih carinskih barier, ustvarjenih v dobi entuziazma prvotne akumulacije, prisvajajoč si naslov 'najproduktivnejše', 'najinteligentnejše'... kaste, nastale baje iz ljudstva, ki ga vztrajno zastruplja s temi in takimi svojimi idejami."

Če je res, da deset odstotkov Jugoslovanov v Sloveniji prispeva 35 odstotkov dohodka federacije, potem mi ni prav jasno, kako je moč govoriti o 'ropu' drugih republik. Vidmar pa ima čisto prav, ko pravi, da se Slovenci počutijo gospodarsko zapostavljene, medtem ko imajo drugod po Jugoslaviji ravno nasprotno mnenje. Čudi se taki neobveščenosti in pravi, da je treba jasno in pregledno položiti račune pred narode Jugoslavije. No, to je malce naivno. Kaj res pričakuje, da bodo 'voditelji' doma povedali, kako so zafučkali milijarde dolarjev, katere jim je dal pokvarjeni, kapitalistični, imperialistični in kolonialistični zapad?

SPECTATOR

DACHAU PRED DVAJSETIMI LETI

NEZANIMANJE ZA DAHAVSKJE JUGOSLOVANE

VIII

Dober teden po osvoboditvi, 7. maja, je bila izdana prva odredba glede repatriacije dahavskih pripornikov. Odredba je določala sledeče:

1. Vsakdo mora izpolniti vprašalno polo, iz katere je razvidno kje, kdaj in zakaj je bil aretiran in odpeljan v koncentracijsko taborišče.
2. Kaj je počel med vojno; ali je bil član nacistične partije ali kakršnekoli njej podrejene organizacije.
3. Kje je služil vojsko, v kakšnem činu in funkciji.
4. Ali je bil kdaj aretiran zaradi kriminala. Kdaj in kako? itd. itd.

Vprašalno polo je treba izpolniti v treh izvodih. Za točnost podatkov so odgovorni narodni odbori.

Narodni odbori morajo sestaviti in najdlje do 13. maja predložiti ameriškemu poveljstvu v štirih primerih seznam onih pripornikov, ki se bodo morali zagovarjati zaradi zločinov pred oblastmi svojih domovin. Klasifikacija teh ljudi se razdeli v tri skupine:

1. Navadni zločinci.
2. Politični zločinci (sodelovanje z Gestapom, z SS itd.).
3. Špiioni, ki so vršili obveščevalno službo v korist Nemčije in njenih zaveznikov.

Zločinci navedenih treh kategorij bodo ločeni od ostalih pripornikov in pod stražo prepeljani v domovino.

Par dni nato je bilo objavljeno, da naj narodni odbori podvzajajo z vprašalnimi polami in seznam, da bi se čimprej moglo začeti z repatriacijo. Na temelju podatkov v vprašalni poli bo o načinu povratka vsakega poedinca odločal posebni repatriacijski odbor, ki ga sestavljajo zastopnik poveljstva, specialni agent CIC (Ameriške kontraobveščevalne službe) in zastopnik (zvezni oficir) pristojnega Narodnega odbora. Vsakdo, ki bo izpuščen iz taborišča, bo moral imeti potrjeno ameriških oblasti o izpustitvi. Kdor pa takega potrdila ne prejme, bo imel težave pri repatriaciji.

Odredba za izpolnitev vprašalnih pol je prisilila tudi našo grupico, da se odloči kdo gre domov in kdo ostane. Sam sem že v bunkerju sklenil, da bom ubogal Blumov nasvet: "Počakajte, da se dvigne dim nad pogoriščem..." in ne bom šel takoj domov. Istočasno s prvo odredbo o repatriaciji so bili izpuščeni iz bunkerja duhovniki in Sokola Antosiewicz in Maver. Vsi še pod svežim dojmom aretacije in bunkerja niso bili prav nič navdušeni za povratek domov. Vsek pa je hotel slišati moje mnenje. Komunisti so pazili na vsak moj korak. Prav zato so me trpeli na bloku, ki je veljal za njihovo centralo. O kakšnem zbiranju in skupnem posvetovanju tako ni moglo biti govora. Razgovor je bil mogoč le med štirimi očmi. Bili so časi, ko je bilo potrebno rabiti prej pamet kot pa srce. Takoj po osvoboditvi sem se posvetoval z mojimi starimi soborci, dr. Kalanom, dr. Banom in kuratom Šeškarjem. Njim sem odločno povedal, da ne mislim oditi domov. Bili so vsi istega mnenja. Sedaj pa je nastalo vprašanje, kaj naj navedemo v vprašalnih polah?! Poiskal sem zopet prijatelje in jim pojasnil, da ne bi bilo varno pri prilikah, ki v taborišču vladajo, v vprašalnih polah, katere komunistični JNO sprejema in potrjuje, navajati namen našega ostanka. Sprejeli so moj nasvet, da vsi izpolnimo pole za povratek v domovino. Nato smo brez zbiranja, po dva in dva, na sprehodih ob taboriščnem rovu obvestili ostale prijatelje in jih poučili kako naj se ravnaajo. Seveda me je potem marsikateri prišel vprašat, kaj bomo storili potem, ko bo prišel čas odhoda. Potolažil sem vsakega, naj to brigo prepusti meni. Priznati moram, da so imeli zaupanje v pravilno in pravočasno rešitev tega vprašanja. Le eden ni izdržal te duševne žerjavice in jo je kaj hitro popihal v Monakovo. Prepričan sem, da ko so komunisti pregledovali naše podatke v vprašalnih polah, so se glasno smejali, češ, kako sami hitimo v gajbico... Mi pa smo na ta način odvrnili od sebe velik del pozornosti.

Nato je 11. maja prišla odredba Zavezniškega vrhovnega poveljstva, ki naroča vsem osvobojenim vojnim in civilnim ujetnikom ter inozemskim delavcem: Ostanite kjer ste! Počakajte na povelja! Zbirajte se po narodnostih. Izberite si voditelje, ki vas bojo zastopali pri zaveznikih. Odstranite se z glavnih cest, ki služijo vojaškemu dovozu. Ne uničujte tovarniških naprav in javnih dokumentov! Neredi, rop in sabotaža bodo kaznovani po vojaškem zakonu! Da-

Ije opozarja vrhovno poveljstvo osvobodjene Ruse, Poljake, Čehoslovake, Jugoslovane in Grke, da bodo morali ostati v taboriščih delj časa kot pa prebivalci zahodne Evrope, ter da zavisi hitrost, s katero bo izvršen njihov povratak domov, od njihove discipline in izvrševanja prejetih povelj. Rusi bodo čimprej poslani v kraje, ki jih je okupirala sovjetska vojska. Poljaki se pa morajo posamezno izjaviti, ali se hočejo vrniti domov ali ne. Vsak primer bo obravnavan za sebe. V taborišču imajo nacionalne skupine, v soglasju s specialno komisijo, pravico sprejemati v svoje vrste ljudi, ki do sedaj niso imeli državljanstva te narodne skupine. Interniranci, ki so brez državljanstva in ki se ne želijo vrniti v svojo domovino, bodo, v kolikor ne gre za zločince, odpremljeni v posebna taborišča za ljudi brez državljanstva, kjer bodo morali čakati, dokler jih kakšna vlada ne prevzame.

Medtem je 10. in 11. maja kot prva odšla iz taborišča 869 mož močna belgijska skupina, kateri se je pridružil še Jugoslovan, narodni poslanec Rade Dimić, ki je v prvi svetovni vojni dobil čin častnega belgijskega kapetana. Belgijci so ga z veseljem sprejeli za svojega.

KAKO DOLGO ŠE ?

Napoved Zavezniškega vrhovnega poveljstva, da bodo Jugoslovani med zadnjimi narodnostnimi grupami, ki bodo poslani domov, je vzbudila silno razburjenje. Jugoslovanski narodni odbor je bil prav gotovo tudi razočaran nad nezanimanjem jugoslovanske vlade za usodo jetnikov koncentracijskih taborišč, kajti druge narodnostne skupine so obiskovali zastopniki vlad, generali in ostali odličniki ter se zanimali za njih repatriacijo; za Jugoslovane se ni zme nil nobeden. Zato je JNO 13. maja zaprosil ameriško poveljstvo taborišča, da omogoči potovanje 2 - 3 članske delegacije narodnega odbora v Beograd k jugoslovanski vladi v svrhu praktične rešitve čimprejšnje repatriacije. Ameriški komandant je obljubil, da bo potovanje omogočeno.

Ravno tistih dni je umiranje v taborišču porastlo in 13. maja doseglo 134 smrtnih slučajev, enako onemu 1. maja. Med temi je bilo 11 Slovencev. Pisatelj Fran Albrecht je takrat med drugim napisal: "Ali se res ni prav nič spremenilo? Ali smo še zmerom brezpravna in brezzaščitena suženjska raja, ki ob brezbriznosti soljudi in oblasti poginja v okoliščinah, ki bi bile sramotne za pogin živali? Ali je taboriščna bolnica, takoimenovani revir, še zmerom brezčuten, birokratski - avtomatski institut, ki pač sprejema bolnike, kolikor ima prostora v prezasedenih sobah, a jih more prav tako malo zdraviti, kakor jih zdravijo bloki kjer ugašajo ljudje tiho in neopaženo, ob nezanimanju svojih sobrebivalcev, sami, zapuščeni in prepuščeni sebi, sredi nesnage in smradu, v vnebovpijoč protest civiliziranega, kulturnega človeka... Zdi se, da se res ni prav nič spremenilo! Kajti ljudje umirajo dalje. A kar je še strašnejše: umirajo v še večjem številu nego so umirali pred mesecem dni! Okoliščine so se torej poslabšale! In to kriči v nebo! To je treba odpraviti, hitro, nemudoma odstraniti! Saj so se izvršile med tem vendar ogromne stvari. Prišla je osvoboditev po prijateljskih zavezniških četah. Prišel je ogromen sanitetni aparat. Domnevali in pričakovali smo, da se bo hkrati z našo osvoboditvijo odstranila permanentna nevarnost, v kateri živimo še zdravi interniranci, da se bo ves zdravstveni ustroj tega razkričanega taborišča dvignil na nivo kulture in civilizacije, ko bodo na razpolago zdravila in prostori in ne bo več sistema, ki bi zločinsko zahteval smrt in pogin svojih dela nezmožnih sužnjev. Toda: pretekla sta dva pičila tedna, za izmučene in iztrpinčene jetnike štirinajst večnostno dolgih dni... in sužnji umirajo dalje... Kakšna tragika je v tem in kako je to mogoče? Umreti zdaj, na pragu novega razdobja v zgodovini človeštva, po prestanih mukah, tik pred povratkom v domovino... Kako je to mogoče? Da, to je vprašanje, ki me spremlja slednji dan, ko prebiram seznam mrtvih in vidim, da umre dnevno po šest do deset ljudi naše slovenske, jugoslovanske krvi. Kolika tragika, kakšna škoda za naš živelj! Kako dolgo še?!"

Nestrpnost in nemir sta obvladala jugoslovansko grupo, ki je uživala sloves najbolj disciplinirane in redoljubne narodnostne skupine v taborišču. Razočarani trpini so tarnali: "Le 280 kilometrov je do naše meje in ne morejo nas prepeljati domov..." Da bi pomirili množico, je JNO izdal proglas: "Vsem rojakom Jugoslovanom! Samo nekaj dni se mudimo še tu, v tem tisočkrat prekletem mestu zločina in smrti. Do zadnjega trenutka smo ohranili dostojanstvo in ponos - ne dajmo se v zadnjem trenutku spraviti iz ravnotežja, ohranimo do konca mirno kri. Mislimo na skupnost, sledimo navodilom Jugoslovanskega narodnega odbora, pomagajmo si med seboj, da doma nikogar ne bo treba biti sram! Kdor ima kaj na srcu, kdor želi dati pobudo, naj se obrne na našega blokovskega zaupnika."

Že sledečega dne, 14. maja, je iznenada prišla nova odredba, da se vse narodnostne skupine razen Poljakov v največji naglici preselijo iz Dachau-a v razbito SS-ovsko kasarno v Schleissheim. Odredba je vzbudila veliko vznemirjenje, zlasti še ker so prve skupine morale takoj oditi. - "Samo selijo nas iz lagerja v lager. Prehajamo iz karantene v karanteno. Ne nehamo še živeti kot jetniki, človek se ne sme še vzravhati v nas. Ni nam dano, da bi že s srcem in pogledom objeli domovino, ni nam dano, da bi se že stopinja dotaknila zemlje, ki nas dolga leta žeja po nji." Tako je pisal "pesnik Trbovelj". In končno se je ameriško poveljstvo zopet premislilo. Schleissheim je odpadel, preseljeni so se 17. maja vrnili nazaj v dahavsko taborišče. Istega dne je odšel prvi transport Francozov domov. V enem tednu odidejo vsi.

Čehi se pripravljajo na odhod. Njihov zastopnik kapitan Falta, ki je pred tednom z dovoljenjem ameriških oblasti odšel v Prago, da tam vse potrebno uredi glede repatriacije, se je 16. maja vrnil. S prvim češkim transportom, ki je bil sestavljen iz manjšega števila višjih oficirjev in političnih osebnosti, je odšla jugoslovanska delegacija, ki naj bi preko Plzna skušala doseči Ljubljano in Beograd. Delegacijo so sestavljali pisatelj Fran Albrecht, dr. Kraigher, dr. Franta Mis in prof. Skandali. Pridružil se jim je tudi Ivan Jelačin, ki je šel le do Prage, da se tam informira kako je doma... Transport je 20. maja zapustil taborišče.

Končno se je 18. maja, kakor sem že omenil, pojavil v taborišču "zvanični predstavnik Jugoslavije, potporučnik Dragutin Rakočević", kakor je Sedlaček napisal na prvi strani "Dahavskega Poročevalca". Bil je to mlad, simpatičen pariški študent, ki so ga v Parizu vtaknili v partizansko uniformo in ga pridelili tamošnji titovski vojni misiji. Dejal je, da bodo politični priporniki imeli prednost pri repatriaciji, zlasti Dahavci, katerih trpljenje je dobro znano vojni misiji v Parizu. "Naša vlada raspolaže u svrhu repatriacije brojem kamiona dovoljnim za vaše otpremanje kući. Moja je prva dužnost i moja glavna briga, da vas sve žive i zdrave vratim u otadžbinu. Dok ne krenete, ja ću se što pre starati, da vaš boravak u Rajhu, od nesnosnog kakav je sada učinim što snošljivijim." - Kamionov jugoslovanske vlade v Dachau nismo nikoli videli, pač pa so čez dvajset dni prepeljali domov jugoslovanske pripornike z ameriškimi tovornimi avtomobili - Amerikanci. Člani jugoslovanskega narodnega odbora niso Rakočevića jemali preveč resno. Bili so celo nekam potrti, ker je jugoslovanska vlada pokazala tako malo pozornosti našim dahavskim trpinom. Carevac je vzdihnil in dejal: "Eh, prva lasta, doći će i druge..."

Naposled se nas je 21. maja spomnil tudi "Radio Ljubljana" s pozivom: "Ne zapuščajte na lastno pest taborišče! Pripravite potrebne podatke; naša delegacija se bo v teh dneh napotila k vam. Vaši zbirališči sta Solnograd in Dachau. - Svoji! Dajte nam podatke in naslove internirancev v Nemčiji!"

"IZDAJALCI"

Nekaj dni nato je res prišla druga lastovka... Iz Prage je dopotoval neki Josef Šipajlo, opolnomočenec jugoslovanskega narodnega odbora v Pragi, katerega prva skrb je bila, da bodo gotovo vsi Jugoslovani šli domov. Medtem se je na obhodu ujetniških taborišč ustavil v dahavskem koncentracijskem taborišču armadni general Vladimir Cukavac, bivši upravnik vojne akademije in komandant 5. armade. V primeri z neznanimi komunističnimi veličinami, ki so prihajale v taborišče, je general Cukavac v uniformi generala stare jugoslovanske vojske res vzbujal pozornost. Generala Cukavca, ki je užival ugled sodobnega, zelo izobraženega generala, so titovci pridobili zase. Za njihov račun je obiskoval taborišča in delal propagando za povratek domov. V ujetniških, zlasti oficirskih taboriščih, so nje govi nasveti naleteli na plodna tla. V Dachau-u pa, kjer je bilo najmanj 95% jugoslovanskih pripornikov partizansko orientiranih, ki so komaj čakali na povratek, so bili nasveti gen. Cukavca čisto odveč. - General Cukavac je moral prehitro spoznati, kako je nasedel komunistom. Ko se je vrnil domov in je videl kakšno stanje vlada v domovini pod komunizmom, je obupal in se ustrelil.

V soboto 26. maja sta ing. Diehl in Šipajlo z dovoljenjem generala Adamsa odpotovala z "jeepom" v Ljubljano, da tam vse potrebno uredita glede povratka jugoslovanskih pripornikov. V teku enega tedna je bil napovedan odhod prvega jugoslovanskega transporta v domovino. Tako je napočil zadnji čas, da se vprašanje ostanka naše grupe dokončno uredi.

Pomlad pride na Bavarsko nekako dva tedna pozneje kot pa k nam v Slovenijo. Sredi maja je bilo vse v zelenju. Po poljih in v malih obrobnihih gozdičkih okoli taborišča je vse cvetelo. Človeka, zlasti še če je živel na deželi, kmeta, v tem času navdaja samo ena misel - dom, domovina. Ne sredi turobne zime, ampak prav v nežnem času prebujajoče se Vesne je bilo treba z vso silo zatreti vabeče spomine na vse, kar je človeku najdražjega - rodbino, dom, domovino...

Tolikokrat sem takrat in pozneje slišal težko besedo - izdajalci. Namenjena je bila vsem onim, ki se niso mogli upreti vabečemu klicu domovine in so odšli domov, zlasti še oficirjem. Leto dni nato je toliko naših kmečkih ljudi, ki so se potikali po koroških taboriščih, zvbila prebujajoča se spomlad, sveži dih spomladne, zorane zemlje, da so se vrnili na domačo grudo. Obsojali so jih. Jaz sem jih branil, češ, niso vsi junaki, ampak so pač le - ljudje. Nikogar ni mogoče obsojati zato, ker se je vrnil. Obsodbo zaslužijo le oni, ki so potem doma grešili do bratov, katerih komunizem ni mogel zajeti v svoje idejno območje. Bil sem že tedaj mnenja, kakor sem dandanes, da naj politična emigracija obstoji le iz delovne skupine izobražencev. Takrat pa je bilo toliko "Mojzesov" in vsak izmed njih je hotel peljati za seboj ves narod... (Sledi.)

Od meseca do meseca:

1. maj so letos proslavili v prosti naravi. Parad ni bilo, ker se po novem ukazu vršijo 9. maja, na obletnico osvojitve. Običajno je padal na 1. maja dež, letos pa je bilo kot nalašč, ko ni bilo parad, vreme prekrasno.

Predsednik Tito je slavil svoj 74. rojstni dan. Na stadionu ljudske vojske v Beogradu mu je po tradicionalnem načinu predal pozdrave jugoslovanske mladine Mirko Anžel, letalski podporočnik iz Trbovelj.

V Piranu so odkrili spomenik mornariškemu poročniku Sergiju Maseri, ki je leta 1941 ob napadu na Jugoslavijo raje pognal v zrak rušilec "Zagreb" stare jugoslovanske mornarice - in sam z njim potonil - kot pa da bi ga predal sovražniku.

Sekretar za zunanje zadeve Marko Nikezić se je en teden mudil na uradnem obisku v Moskvi. Na programu so bili razgovori s sovjetskimi zunanjimi ministrom Gromikom o razorožitveni konferenci, konferenci o trgovini in razvoju in o evropski varnosti.

Seja zveznega odbora Socialistične zveze delovnega ljudstva Jugoslavije, ki bi se morala vršiti 20. maja, je bila nenadno odpovedana, češ, da "komisija, ki bi morala pripraviti resolucijo o mednarodnih odnosih, tega ni utegnila storiti". Tako te seje sedaj ne bo, komisija pa bo resolucijo pripravila in predložila direktno na kon-

gresu SZDLJ, ki bo začel 7. junija v Beogradu.

Canterburyski nadškof dr. Michael Ramsey, poglavar anglikanske cerkve, je bil s soprogo na tridnevnem obisku pri patriarhu srbske in makedonske pravoslavne cerkve Germanu. Sprejel ga je tudi Ranković. Ramsey je predal patriarhu Germanu lambetski križ, odlikovanje, ki ga anglikanska cerkev podeljuje posebno pomembnim osebnostim.

Vsako leto pride k vojakom od 6.000 do 10.000 nepismenih fantov. Ker je to precejšnje število, so peljali posebne izpite, katere morajo opraviti vsi, ki imajo le 4 ali manj let osnovne šole. Vsi nepismeni potem obisku jejo posebne tečaje, na katerih jih uče pisati in brati. Po vojni je Titova vojska tako naučila pisati in brati okoli pol milijona fantov, odn. kakih 24.000 na leto. Zadnja leta se je to število zmanjšalo na šest do sedem tisoč. Ker je v vojski uradni jezik le srbohrvaščina, bi bilo zanimivo vedeti, kako uče slovenske fante - seveda če je med njimi še sploh kateri nepisumen.

Z novim železniškim voznim redom, ki je stopil v veljavo 22. maja, so uvedli dva nova elektromotorna vlaka dnevno na progi Ljubljana-Trst. Vlak prevozi to progo v treh urah kljub skoraj enournem postanku v Sežani. Povratna karta za ta vlak stane 2.800 starih dinarjev (28 novih; 18 angl. šilingov ali 2.25 dolarja).

ZK - SIVA EMINENCA

Podpredsednik zvezne skupščine Mijalko Todorović, član izvršnega komiteja CK ZKJ, ki se je svoje dni največ ukvarjal z gospodarstvom, je 1. maja v pogovoru s POLITIKO dejal, da se jugoslovansko gospodarstvo zaradi svoje majhnosti lahko razvija le kot sestavni del svetovnega gospodarstva. Zaradi nizke storilnosti bodo Jugoslavijo izkoriščali na svetovnem trgu, če se vključi v mednarodno delitev dela ali ne; storilnost pa se bo zvišala le, če se vključi. Osnova za vključevanje mora biti konvertibilnost dinarja in tržno gospodarstvo. Če bo dinar konvertibilen, bodo jugoslovanska podjetja lahko kupovala, kjer bo najceneje, in prodajala, kjer bo najdražje; vlagala pa bodo tam, kjer se bo najbolj splačalo. Tako se bodo najboljše vključevala v delitev dela. Konvertibilnost je mogoče doseči le s stalno naraščajočo storilnostjo. S carinami in drugimi ukrepi smejo ščititi domačo industrijo samo še nekaj let.

Todorović je rekel, da je na zapadu mnogo kapitala, socialistične in nerazvite dežele pa se skušajo razvijati z lastnimi sredstvi. Jugoslavija se je že precej razvila, toda "da bi se nadalje hitreje razvijali, moramo poiskati razne oblike, da bi se okoriščali s svetovnim kapitalom. Tukaj se ne gre samo za najemanje posojil in kreditov. To je le ena oblika. Mislim, da more biti ena od oblik tudi neposreden uvoz kapitala. Seveda moramo to doseči brez najmanjše škode in nevarnosti za naš socialistični družbeni sistem". Mogoče je, da sklepajo jugoslovanska podjetja pogodbe s tujim kapitalom in ustanovljajo mešana podjetja, a obenem uresničujejo delavsko samoupravljanje. "Težave so s pravne strani, mogoče pa so tudi politične komplikacije." Zato bo potrebno nekaj časa, da pripravijo to zadevo.

Todorović je izjavil, da bi se Zveza komunistov lahko usmerila bolj na svojo vodečo idejno vlogo, če bi se znebila praktičnih gospodarskih in državnih poslov. "Nekako se obnašamo kot strokovnjaki, čeprav kot organizacija nismo. Prevzemamo opravke organov samoupravljanja in drugih teles, čeprav bi moralo biti težišče delovanja centralnega komiteja v oblasti ideologije in idejno-politične borbe." (Te izjave so na zapadu proglasili za posnemanje Džilas.) Ob prihodnji rotaciji bo po Todorovićevem mnenju treba "partijska izvršna telesa od vrha do tal ločiti od državnih organov". Skupščina naj bi npr. bila sposobna, da deluje povsem samostojno. Zveza komunistov naj živi in deluje vzporedno, a komiteji in organizacije naj omogočijo, da njihovi člani delajo v izvršnih in zakonodajnih telesih "normalno in odgovorno kot člani teh teles, ne da bi se komiteji identificirali z njimi." Tako bodo omogočili razvijanje samoupravljanja, a ZK se bo posvetila idejno-politični borbi. V tej zvezi je pomembna tudi deprofesionalizacija v partiji, ki pomeni "likvidacijo elementov oblasti pri sekretarjih in drugih izvršnih telesih ZK."

13. maja je zvezni svet zvezne skupščine sprejel prednačrt srednjeročnega plana za dobo od 1966 do 1970. Konč na oblika plana bo sprejeta kasneje, vendar ni pričakovati, da bo dosti različna od prednačrta, ker so poslanci izrazili nekaj pridržkov le glede podrobnosti plana. Načrt predvideva, da bo narodni dohodek rasel 7.5-8.5% na leto, industrijska proizvodnja 9-10%, produktivnost dela 6.5-7% in zaposlevanje 2.5-3%. V industrijo bo investirano do 1. 1970 140.000 milijonov novih dinarjev. Srednjeročni ekonomski plan tudi predvideva, da se bo narodni dohodek delil bolj na račun osebne potrošnje in da bo življenjski standard naraščal letno za okrog 8%. Narodni dohodek po prebivalcu se bo dvignil od sedanjih 500 dolarjev na 800 dolarjev leta 1970. V bodoče bodo podjetja lahko zadržala 70% fondov za investicije, medtem ko federacija, republike in občine le 30%. Doslej je bilo skoro ravno obratno. Srednjeročni plan tudi predvideva, da se bo kmetijska proizvodnja dvignila 25% do 1.1970. Da bi to dosegli, bodo investirali 13.000 novih dinarjev. Potrošnja hrane se bo dvignila 5%, a izvoz poljedeljskih izdelkov 8%. Družbena posestva, ki posedujejo sedaj 13% orne zemlje, bodo povečale svojo posest za okoli 300.000 ha in dvignila svojo proizvodnjo za 11%. Koruze naj bi pridelali 8 milijonov ton namesto sedanjih 6 milijonov, a proizvodnja pšenice in rži naj bi se dvignila 25%. Letna seka lesa naj bi se dvignila od sedanjih 23 milijonov kubičnih metrov na 31 milijonov. Da bi to dosegli, bodo morali zgraditi okrog 7.000 gozdnih cest.

14. maja je Tito odprl 33. mednarodni sejem v Novem Sadu. Po ogledu sejma je govoril o svojih vtisih in dejal, da je Jugoslavija vedno težila, da bi se kmetijstvo razvijalo vzporedno z industrijo, kar pa doslej ni bilo doseženo. Mnogo se sliši o razsipnosti in nedovoljni gospodarnosti v kmetijstvu. Tudi se sliši mnenje, da je bilo kmetijstvo pred vojno naprednejše kot pa zdaj. To je nesmisel, je dejal Tito, kajti pred vojno je dežela pridelala okoli tri milijone ton žita, zdaj pa že 4.8 milijonov. Če ne bi bilo elementarnih nezgod, bi ga pridelali še precej več, se je pohvalil Tito. Hvalil se je tudi, da je jugoslovansko kmetijstvo močno cenjeno na tujem in da ima vse pogoje, da se visoko razvije. To bi bilo baje mogoče doseči z dosti manjšimi vlaganji kot pa v industrijo.

Načrt razvoja SR Slovenije v obdobju 1966-70 predvideva predvsem povečanje turistične dejavnosti, tako da bi se dohodek od inozemskega turizma povečal od sedanjih 20 milijonov dolarjev na leto na 70 milijonov. Poudarek bo tudi na modernizaciji v metalurgiji, strojogradnji, elektroindustriji ter lesni in papirnati industriji. Povprečna letna stopnja rasti družbenega proizvoda naj bi znašala v industriji 9%, v kmetijstvu pa 5.8%.

Tretji atomski reaktor v Jugoslaviji je bil spuščen v pogon v Podgorici pri Ljubljani. Prva dva sta v inštitutu "Boris Kidrič" v Vinči pri Beogradu. Reaktor v Podgorici je šolski raziskovalni reaktor TRIGA Mark II, ki ga je dobavila ameriška firma General Atomic Division. Njegova moč je 250 kilovatov in je namenjen specializaciji tehničnih strokovnjakov. Izotope bodo uporabljali v industriji, kmetijstvu in medicini. Razen reaktorskega jedra, reflektorja in komandnega pulsta, ki so jih dobavili iz ZDA, so vso drugo opremo izdelala domača podjetja. Nuklearni inštitut "Jožef Štefan", ki se nahaja 12 km od Podgorice, je izdelal tudi vse elektronske merilne instrumente.

Zvezna skupščina je 14. maja sprejela nov splošni zakon o financiranju izobraževanja in vzgoje. Zakon je na seji skupščine razložil zvezni sekretar za izobrazbo in kulturo Janez Vipotnik. Dejal je, da bi bilo nerealno misliti, da bo sprejetje tega zakona avtomatično rešilo vsa zamotana vprašanja. Osnovna sredstva za izobraževanje bodo ona, ki jih danes družba izloča za izobraževanje. Z nadaljnim uresničevanjem gospodarske reforme bodo podjetja povečala zanimanje za boljšo delovno silo in ta ko raje prispevala za izobraževanje. Seveda pa bodo ne-

razviti kraji ostali še nadalje v težavnem položaju in tem krajem bodo še vedno morale pomagati republike.

TRGOVINA S SOVJETSKO ZVEZO: 19. maja sta Jugoslavija in ZSSR podpisali trgovinsko pogodbo za dobo 1966-70. Pogodba predvideva izmenjavo blaga v vrednosti 2.6 milijard dolarjev. Jugoslavija bo dobavila Sovjetski zvezi ladje, elektro material, stroje za prehrambeno in tekstilno industrijo, jeklene izdelke in druge stroje. Poleg tega bo Jugoslavija dobavila še preko 2 milijona ton boksita, 80.000 ton svinca, 27.000 ton bakra in valjane medenine, kable, 18.000 ton tobaka, pletene izdelke, obutev, pohištvo in drugo blago.

Sovjetska zveza pa bo dobavila Jugoslaviji razne stroje, hidravlične stiskalnice in kladiva, rudarske in gradbene stroje, poljedeljske stroje, avtomobile in opremo. Dobavila bo tudi večje količine surovin: 5 milijonov ton premoga za koks, 5 milijonov ton nafte, 3 milijone ton naftinih derivatov, 74.000 ton azbesta, čez milijon ton surovega železa, 700.000 ton železnih in jeklenih valjanjih izdelkov, 126.000 ton aluminija, različne kemične produkte, umetna gnojila, sintetično gumo, bombaž in drugo blago.

Če bo ta pogodba izvršena, bo trgovinska izmenjava med obema deželama v naslednjih petih letih 2.6 krat večja kot pa v prejšnjih petih letih. Že preje je Jugoslavija podpisala petletno pogodbo s Poljsko, po kateri bo sta izmenjali blago vredno 800 milijonov dolarjev.

STAGNIRANJE V SLOVENIJI: Obseg industrijske proizvodnje v Sloveniji v prvih 4 mesecih tega leta je manjši kot v istem obdobju lani. IVAN STANIČ

LEP ZVOČNI POSNETEK

Društvo slov. protikom. borcev v Argentini je izdalo gramofonsko ploščo (33.r.p.m.) z delnim posnetkom proslave v počastitev pred 20. leti pobitih domobrancev. Cena plošči (s poštino in ovojem vred) je 7/9 pri Založbi Slovenske Pravde, 76 Graeme Road, Enfield, Middx.

PRED ZAKLJUČKOM LISTA

SPORAZUM o obnovitvi diplomatskih odnošajev med Jugoslavijo in Vatikanom je bil končno sklenjen. Sporazum morata še podpisati papež Pavel in Tito, nakar naj bi bil objavljen nekako sredi tega meseca. Kot je znano, je Jugoslavija prekinila diplomatske odnose leta 1952, ko je bil nadškof Stepinac imenovan za kardinala.

Osrednja točka novega sporazuma je v tem, da jugoslovanska vlada in Sv. Stolica priznavata druga drugi odgovarjajočo oblast. Sicer pa naj bi sporazum obsegal tri področja:

1) V sami Jugoslaviji se bodo medsebojni odnosi urejali v skladu z ustavo in zakoni. Jugoslovanska vlada bo zagotovila nemoteno izvrševanje teh zakonov, tako da bo Cerkev mogla vzdrževati semenišča, tisk in opravljati bogoslužja.

2) Diplomatske stike bosta vzdrževala na obeh straneh posebna predstavništva (torej ne nuncij in veleposlanik), podobno kot so imele Zdr. ameriške države, med drugo svetovno vojno, svojega odposlanca v Vatikanu.

3) Ni pa še jasno, kakšen položaj bodo imeli uslužbenci obeh misij in kakšno bi naj bilo njihovo državljanstvo.

Poročajo, da je jugoslovanska vlada predložila osnutek tega sporazuma med Jugoslavijo in Vatikanom v vednost tudi vodstvu Srbske pravoslavne cerkve.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDX Tel.: ENfield 5097

Uprava: BM / TRIGLAV LONDON W.C.I.

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Anglija:	1.4.0	Finska:	10.-	Nemčija:	13.-
Argentina:	500.- (1100.-)	Francija:	12.-	Švedska:	15.-
Avstralija:	1:10.0 (£A 3)	Italija:	2000.-	Urugvaj:	50.- (110.-)
Avstrija:	40.-	Kanada:	3.50 (\$ 7.00)	U.S.A.:	3.50 (\$ 7.00)

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Poverjeniki:

Avstralija: Pavla Miladinović, 12 Oxford Road, Ingleburn, N.S.W.

Italija: Saša Rudolf, Via Verniellis 24, Trieste 316

Južna Amerika: Boris Kresnik, 1346 Calle Mariano Acosta, Mar del Plata

Buenos Aires z okolico: Franc Oblak, Mendoza 5663, Buenos Aires

Sev. Amerika: Tine Kremžar, 11047 - 110 St., Edmonton, Alta., Kanada

Skandinavija: Jože Rozman, Ristolantie 3 A 8, Helsinki, Finska